

Sosyalizmin yenilgisi mi?

Mehmet İnanç Turan

Kitap Eleştirisi

Sosyalizmin Yenilgisi ve Geleceği
Yordam Kitap, İstanbul, 2012, 2. Basım
Hans Heinz Holz
Çev. Yener Orkunoglu

Felsefe profesörü Hans Heinz Holz'un *Sosyalizmin Yenilgisi ve Geleceği* isimli çalışması Yordam Kitap tarafından yayımlandı. Geç de olsa nihayet okuyabildim.

Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki rejimlerin niçin yıkıldığını araştırıyor yazar Hans Heinz Holz.

Önce Marksizmle ilgili genel bilgiler veriyor yazar. Kitabın önemli kısmı bu bilgilerden oluşuyor. Hans Heinz Holz'un Marksizmi nasıl yorumladığını anladığınızda hemen onun soruna nasıl bakacağını anlıyorsunuz.

Holz'un Marksizme bakışına örnekler

Sözgelimi yazar bir Marksist olarak felsefeye şöyle bakıyor: “Felsefenin iki bin beş yüz yıllık felsefe tarihinde elde ettiği kendine özgü bir **bilimsel kesinliği** vardır... Felsefe ise aynı anda hem **bilime bağlıdır**, hem de onu **aşar**.”¹

Bir felsefe profesöründen böyle şeyler duymak ilginçtir. İki bin beş yüz yıllık felsefe taraflı bir felsefedir. Bilimsel görüşleri savunanları da, anti-bilimsel görüşleri savunanları da içinde barındırır. Felsefeye bir “bütün”e bakar gibi bakmak doğru değildir; birbiriyle çarpışan parçalardan oluşur. Bu nedenle “bilimsel kesinliği” yoktur. İdealist felsefe bir felsefe değil midir? Felsefenin içinde değil midir? Bu felsefe bilime bağlı olup bilimi aşabilir mi?

Yazar sık sık “Marksist felsefe”den bahsediyor. Aslında felsefeyi aşmış Marksizmden bahsetmesi gerekirdi. Felsefeye bu tarz bakış, Sovyetler Birliği Marksizm Leninizm Okulu'nun bakışıdır. Yazar aynı söylemi kullanıyor.

* * *

Yazarın Marksizm anlayışını irdelemeye devam edelim. Holz'a göre tek- kelci kapitalizmle birlikte, orta burjuvazi sınıfsal konumlarını yitirmiştir. Artık bunlar burjuvazinin egemenliğine ortak değildir. Bu burjuva kesimiy- le “ilerleme” için ittifak yapılabilir: “Böylece, tek- elci kapitalizme geçişle birlikte burjuva toplumundaki klasik sınıfsal çıkar bağlarını yitiren bu gibi **burjuva katmanları... ilerleme** için harekete geçirilebilir.”²

Orta burjuvazi ile ittifak fikri Sovyet Marksizmine aittir. Bu kesime te- keldışı burjuvazi ismini taktılar. Türkiye’de bu burjuva kesimine “milli bur- juvazi” dediler. “Milli Demokratik Devrim” tezinde bu kesim ittifak yapıla- cak bir güçtü. Sınıf mücadelesi Sovyet Marksizminin uydurduğu bu tezleri paramparça etti. Konumuzla ilgili olmadığı için geçiyoruz.

* * *

Yazarın Marksizme bakış açısını göstermesi için başka örnek verelim.

Hans Heinz Holz, bütün insanlığı ilgilendiren sorunlardan bahsediyor. İnsan soyunun tehlikede olması bu sorunları “sınıfları aşan” sorunlar ya- pıyormuş: “İnsan soyunun tehlikede olması, kapitalist ülkeler kadar sos-

¹ Hans Heiz Holz, *Sosyalizmin Yenilgisi ve Geleceği*, çev. Yener Orkunoğlu, Yordam Kitap, 2008.
² a.g.e., s. 116.

yalist ülkeleri de ilgilendirir... İnsanlığın sorunları açıkça **sınıfları aşan** sorunlardır.”³

Yazar bunu bir gerçek olarak kabul ettikten sonra, toplumsal düzeni temelden değiştirmeyi geri planda tutanları eleştiriyor. Peki, kendisinin önerisi ne? Bir “akılcıların koalisyonu”nun kurulması. Önce reformlar yapılmalıymış, sonra uzun vadede akılcı bir toplum kurulmalıymış. Yazarın kendi sözleriyle: “Önce reformlar, sonra uzun vadede farklı, **akılcı bir toplum** düzeninin kurulması için bir araya gelen **akılcıların koalisyonu** kurulabilir. Tabii ki bu, tarihsel materyalizmi, tarihin bilimsel teorisi olarak kabul eden komünistlerin görüşüdür.”⁴

Biz devrimci Marksistlerin böyle bir görüşü yok. Sınıfsal temelden koparılmış bu tür bakış açılarının Marksizmle ilgisi yoktur. Konumuz sosyalizm olduğu için, Gorbaçov kalıntısı yukarıdaki görüşleri eleştiri alanımızın içine almıyoruz. Şimdilik amacımız yazarın Marksizmini anlamak.

* * *

Yazar ayrıca iddia ediyor ki: “Ne Marx ve Engels, ne de Lenin, bugün ‘global’ olarak adlandırılan sorunların tahrip edici etkilerini önceden kestirebilmiştir.”⁵

İnsan sanıyor ki, siyasi olarak ölmüş Gorbaçov konuşuyor. Gorbaçov’un “yeni düşünce konsepti” dediği şey, bu türlü düşüncelerden oluşmuştu. Sonucun ne olduğunu gördük. Yazar yaşananları görmemiş gibi konuşuyor.

Marx ve Engels’in ekoloji üzerine yazdıklarını görmüyor yazar. Eğer kapitalizm engellenemezse, insanlığın barbarlığa, yıkıma gittiğini Marx ve Engels söylememiş miydi? Şüphesiz ki, Marx-Engels-Lenin falcı değildi. Günümüze eklenen, kapitalizmin yarattığı sorunları formüle edemezlerdi. Onlar kendi çağlarına uygun örneklerle kapitalizmin nereye gidebileceğini ortaya koydular. Ama yazarımız gibi reformist çözüm yolları düşünmediler. Daha önce belirttiğimiz gibi, niyetimiz bu konularda yazarı eleştirmek değil. Asıl ele alacağımız eleştiri konusu sosyalizmle ilgili. Artık oraya geçebiliriz.

Yıkılan rejimler sosyalizm mi?

Hans yıkılan rejimlerin “sosyalizm” olduğundan o kadar emin ki, bu re-

3 a.g.e., s. 52.

4 a.g.e., s. 55.

5 a.g.e., s. 47.

jimlerin “sosyalist üretim ilişkilerine sahip olduğunu” ispat etmeyi bile denemiyor. Çok doğal, çok doğru, herkesin kabul ettiği bir “sosyalizm”den bahseder gibi konuşuyor: “**Sosyalist toplumların** çökmesinden sonra, dünyadaki önemli bir politik gücün etkisini yitirdiği bir çağda yaşıyoruz.”⁶ “Uygun olmayan bu koşullar altında bile **sosyalist bir toplum kurma** ve onu sağlamlaştırma şansı elbette mevcuttu.”⁷ “Burada Sovyetler Birliği’nin önderlik ettiği Doğu Avrupa’nın **sosyalist toplumlarından** bahsediyoruz.”⁸

Yıkılan rejimleri “sosyalizm” kabul eden bu türlü birçok paragraf var. Okuyucuyu sıkmamak için aktarmıyoruz.

Demek ki, yazarımız Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerini sosyalizm olarak görüyor. Bu ülkelerde yıkılmadan önce:

- Sınıflar var. (İşçi, köylü, aydınlar, vb. katmanlar...)
- Meta üretimi var.
- Para var.
- Devlet var.
- Bürokrasi var.

Marksizme göre böyle sosyalizm olur mu? Sosyalizm sınıfsız bir toplumdur. Bu toplumda felsefi olarak proletaryanın kendisi bile sınıf olarak kendini ortadan kaldırmıştır. Her birey Ortak Üreticiler Birliği’nin bir üreticisidir.

Sosyalizmde meta üretimi, meta mübadelesi olmaz. Ticaret olmaz. Meta üretim ilişkileri, kapitalist üretim ilişkileridir. Bu üretim ilişkileri yavaş yavaş ortadan kaldırılmak üzere, kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumunda olabilir; ama sosyalizmde olmaz.

Sosyalizmde para olmaz; pay vesikalaları olur. Para da kapitalizme ait bir kategoridir.

Devletin temeli sınıflara dayanır; sınıflar varsa, devlet vardır. Sosyalizm sınıfsız bir toplum olduğuna göre, sosyalizmde devlet olmaz. Devletin fonksiyonlarını gören yeni yapılanmalar ortaya çıkar. Devlet sosyalizmde sönmüştür. Üstelik sönen devlet, proletarya diktatörlüğüdür. Sosyalizmde devlet olsa olsa, proletarya diktasının külü olabilir.

Sosyalizmde bürokrasi de olmaz. Bürokrasi yöneten-yönetilen ilişkisini zorunlu olarak var sayar. Sosyalizm de yöneten-yönetilen yoktur; sadece tekniksel işbölümü vardır. Bürokrasi tıpkı devlet gibi, kapitalizmden sosya-

6 a.g.e., s. 78.

7 a.g.e., s. 101.

8 a.g.e., s. 123.

lizme geçiş boyunca sönmüştür.

Halk, kapitalizmden sosyalizme geçiş boyunca sosyalist demokrasiye (devlet yönetimine katılarak) demokrasiyi-devleti-bürokrasiyi gereksizleştirmiştir. Sosyalizm, demokrasinin söndüğü, özgürlüğün doğduğu bir toplumdur.

* * *

Yazar yıkılan rejimleri “sosyalizm” olarak kabul ettiğine göre, aynı zamanda bir ülkenin sınırları içinde sosyalizmin tamamlanacağına inanmaktadır. Oysa Marksizme göre, sosyalizm ancak evrensel ölçekte, dünya çapında, sosyalist devrimlerden sonra dünya pazarında egemenliği sağladıktan sonra tamamlanabilir.

Şimdiye kadar anlattığımız Marksist sosyalizm anlayışı için kaynak aktarmıyoruz.⁹

Yazarın onayladığı “sosyalizm” anlayışı Stalinizme aittir. Yazar Stalin’in veya ondan sonra gelen Hruşçov’un, Brejnev’in, Gorbaçov’un sosyalizm anlayışlarının ideolojik esirliğinden kurtulamamıştır.

Bizim görüşümüz, yıkılan rejimlerin sosyalizm değil, kapitalizmden sosyalizme yürüyemeyen geçiş toplumları olduğudur. Sosyalizm henüz hiçbir yerde yüzünü insanlığa göstermemiştir.

Sovyetler Birliği’ndeki rejim ne zaman bozulmaya başladı?

Türkiye topraklarında çok taraftarı olan genel görüş şudur:

1917 Ekim Devrimi’nden sonra Lenin’in “tek ülkede sosyalizm görüşü”nü devam ettiren Stalin, 1936 yılında sosyalizmi kurmuştur. Kruşçev zamanına kadar, kurulmuş sosyalizm kendini pekiştirmiştir. Stalin’in ölümünden sonra iktidara gelen Kruşçev, sosyalizmi bozmaya başlamıştır. Kruşçev bir revizyonisttir, Stalin eşi bulunmaz bir Marksisttir. Özcesi Sovyetler Birliği’ndeki bozulma, bu görüşe göre Kruşçev zamanında başlamıştır.

İşte, yazar Hans Heinz Holz da bu görüştedir; bozulmayı Kruşçev ile başlatır. Özellikle SBKP XX. Kongresi’nden (1956’dan) sonra! Holz der ki: “**Kruşçev ve takipçileriyle** birlikte siyasal bir çizgiye dönüşmeyi başaracak olan bir **revizyonizm** güç kazanmaya başladı.”¹⁰ “XX. Parti Kong-

9 Bu kaynakları merak eden okuyucu, Özgür Üniversite Kitaplığı’ndan çıkan *Yıkıntının Tarihi ve Teorisi*’ne veya Yordam Kitap’tan çıkan *Yaşanmamış Sosyalizm*’e bakabilir.

10 a.g.e., s. 19.

resi üretici güçlerin gelişimine öncelik vermekten vazgeçti.”¹¹ “XX. Parti Kongresi’nden sonra bürokratlar katmanının yeni bir politik tarza geçişi sırasında, bir Nomenklatura’nın (seçkin yöneticiler katmanı) **doğumuna** neden oldu.”¹² “**1956 yılından sonra** Sovyetler Birliği’nde toplumsal yaşamı giderek daha fazla belirleyen olguların bu kısa özeti...revizyonist eğilimleri göstermek için yeterlidir sanırım.”¹³

Kruşçev, Sovyetler Birliği’nin başına 1953’te geçti. Bozulma niçin öncelikle 1956’da başlıyor? Çünkü Kruşçev 1956’daki XX. Kongre’nin gizli oturumunda Stalin’in pisliklerinin bir kısmını ortaya dökmüştür (Şüphesiz ki, Kruşçev kendi suçlarını saklayarak bunu yapmıştır. Kendisinin gizli -yeni- bir Stalinci olduğunu göstermeden bunu yapmıştır). Stalin dönemini “tertemiz” gösteren Holz gibi yazarlar, bozulmayı Brejnev ile de başlatabilirlerdi. (!)

Peki, yazarımıza göre bu bozulma nasıl gerçekleşti?

* * *

Yazarın uydurduğu teori şu: Sovyet Birliği’nin oluşumu sırasında proletarya, nüfusun küçük bir azınlığını oluşturuyordu. İdari görevleri yerine getirmek için küçük burjuva, orta sınıfa ihtiyaç duyuldu. Proleter olmayan bu küçük burjuva katmanlar partiye sızdı. Partide ve toplumda sınıf çatışmaları yaşandı ama sonuçta Kruşçev revizyonizmi galip geldi: “Sovyet iktidarının sağlamlaştırılması sürecinde proleter olmayan bu katmanlar partiye sızdı... **Kruşçev ve takipçileriyle** birlikte...revizyonizm güç kazanmaya başladı.”¹⁴

Bu saçma teorinin şunu yanıtlaması gerekiyor: Stalin yaklaşık olarak 30 yıl partinin başındaydı. Bu küçük burjuva katmanları görmedi mi? Komünistleri kestiği gibi bu küçük burjuva katmanların kökünü niçin kurutmadı? Sonra bu küçük burjuva katmanlar 30 yılda ne yaptılar? Stalin’in düzenini bozmadan uslu uslu yaşadılar mı?

Bilimsel bakış açısı

Sovyet devleti daha Lenin zamanında bozulmaya uğradı. Lenin bu devlete “bürokratik urlu işçi devleti” dedi. Bu bürokratik uru temizlemek için bütün gücünü kullandı. Ama başaramadı: “Devletimizin **bürokratik urlu**

11 a.g.e., s. 132.

12 a.g.e., s. 152.

13 a.g.e., s. 153.

14 a.g.e., s. 19.

bir işçi devleti olduğu anlaşılmaktadır.”“İşçi değil, köylü nüfusun ağır basma özelliğine sahip olan bir işçi devletimiz var ve (...) **bürokratik urları olan bir işçi devleti!**”¹⁵

İşte, Lenin'in ölümüne mücadele ettiği “bürokratik dejenerasyon” a uğramış bu devletin uru, Stalin zamanında devletin her hücreğine yayılan kansere dönüştü. Partiye, topluma, her tarafa yayıldı. Lenin'in Sovyet devletini düzeltmeye ömrü yetmedi. Stalin ise bu “ur”u ortadan kaldıracığına, hastalığı destekledi, devletin hastalığından kendine bir iyilik olarak emir kulu bir bürokrasi ordusu yarattı. Bürokrasiyle kavga etmek isteyen eski Bolşevik kadroları fiziksel olarak ortadan kaldırdı, kendi amacına engel olmasınlar diye!

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmi kurduğunu söyleyerek Batı proleteryası için hayal kırıklığı olabilecek bir “sosyalizm” örneği sundu. Sovyet ulusal çıkarı uğruna, dünya devriminden vazgeçti. Hatta Yugoslavya, Çin gibi ülkelerde olan devrimleri bile engellemeye çalıştı. Fransa'da, İtalya'da, İspanya'da kendi elleriyle iktidarı burjuvaziye devretti. Sovyet ulusal çıkarına olmayan hiçbir şey, onun çıkarına değildi. Dünya devrimi için kurulmuş Komintern'i bu yüzden dağıttı.

Sovyetler Birliği'nin yıkımını Kruşçev'den, Brejnev'den, Gorbaçov'dan önce o hazırladı. Aslında Sovyetler Birliği Stalin zamanında yıkıldı. Kruşçev- Brejnev bu yıkıntının mirasına sahip çıkarak, Stalin'in kurduğu parti ve toplum yapısını devam ettirdi. Gorbaçov bu yıkıntıyı toz toprak haline getirip emperyalizme teslim etti. Baş suçlu Stalin idi. Kruşçev ve Brejnev onun yardımcılardı. Gorbaçov ise karşı-devrimin yolunu açan lider!

* * *

Evet, Kruşçev bir revizyonistti. Ama onun hocası revizyonist Stalin idi. Marksizmin öz tezlerini bozan Stalin'di. “Tek ülkede sosyalizm teorisi”, “sosyalizmin sınıflı bir toplum olduğu”, “sosyalizmde meta üretiminin, paranın olduğu”, “komünizmde devletin varlığını devam ettirebileceği” vb. bütün revizyonist fikirlerin babası Stalin'di.

Kruşçev'in uydurduğu “halkın devleti”, “halkın partisi” gibi revizyonist teoriler bile Stalin'den gıdasını aldı. Holz gibi yazarlar Marksizmi revize eden arayacaklarsa tarihe, Stalin'in yazılarına bakmaları gerekiyor.

Marksizmin revizyonu Kruşçev zamanında değil, Stalin zamanında başladı. Kruşçev sadece bu revizyonu sürdürdü.

15 Lenin, *Seçme Eserler*; Cilt 9, İnter Yayınları, 1999, s. 33, 57-58.

Kruşçev XX. Kongre’de (1956’da) Stalin’in cinayetlerini sergiledi. Amacı, önüne engel olarak çıkan eski Stalincileri temizlemektir. Kruşçev bir neo-Stalinist olarak bunu yaptı. Kruşçev XX. Kongre’de Stalin’e ideolojik bir eleştiri yöneltti mi? Onun geriye bıraktığı revizyonist teorileri eleştirdi mi? Yoksa Stalin’in revizyonist sosyalizm teorilerini alıp kullandı mı? Aynen kullandı.

Kruşçev XX. Kongre’de Stalin için ne dedi: “Stalin en güçlü Marksistlerden biriydi.”¹⁶

Kruşçev’in Stalin’in ideolojisiyle bir sorunu yoktu. Stalin yozlaşmış işçi bürokrasinin çıkarlarını dile getiriyordu. Kruşçev bu noktada ondan farklı değildi. Kruşçev, Stalin’in “sopa siyaseti”ni “şeker siyaseti” ile değiştirdi sadece!

Holz bu gerçeği göremiyor. Kruşçev’in Stalinist ideolojinin taşıyıcısı olduğunu göremiyor. “Kara defter”in yazımını Kruşçev’le başlatıyor. Stalin’in yarattığı anti-demokratik, despot devleti, “sosyalizm”in bir devleti olarak görüyor. Bu partinin proletaryanın partisi olmaktan çıkıp Stalin’in partisi haline geldiğini görmüyor. Bu nereden belli? Holz’un şu sözlerinden: “Stalinizm sosyalizmin yenilgisi için bir açıklama olarak kabul edilemez.”¹⁷

Oysa gerçek bilimsel açıklama bu! Stalinizmin yıkıntıyı yarattığını anlamayan bir araştırmacı, sosyalizmin yenilgisi ve geleceği üzerine spekülasyon yapmaktan, anti-bilimsel gerekçeler yaratmaktan kurtulamaz. Holz gibi!

Yenilginin nedenleri

Yazar, “İlk Sosyalist Toplumların Başarısızlığı” başlığı altında “sosyalist toplum” olarak tanımladığı rejimlerin yıkılış nedenlerini araştırıyor.

Yazar kendi önsözünde çok önemli bir saptama yapıyor. Başarısızlığın nedenini, Marksist teoride görmediğini söylüyor: “Şurası kesin: Sovyetler Birliği’nin politik başarısızlığını Marksizmin teorik bir krizi olarak görenler, son 20 yılda derslerini aldılar.”¹⁸

Aynı görüşü şimdi inceleyeceğimiz bölümde tekrarlıyor.

Demek ki, yenilginin nedeni Marksizmin teorisi değil! Bizim de savunduğumuz görüş bu!

Ne var ki, biz öyle bir uçta duruyoruz ki, yazarı olumlamamız mümkün

¹⁶ Kruşçev, *Kişi Kültüne Karşı*, Pencere Yayınları, 1991, sy. 72.

¹⁷ a.g.e., s. 135.

¹⁸ a.g.e., s. 17.

değil! Çünkü yazarla “Marksizm” konusunda anlaşamıyoruz. Yazarın savunduğu “Marksizm”, Stalin’in revizyonundan geçmiş bir Marksizm. Bunu daha önce de belirttik. Yazarın yıkılan ülkeleri “sosyalist toplum” olarak kabul etmesi bile onun “Stalinci bir Marksizm”e sahip olduğunu gösteriyor. İşte bu bozulmuş Marksizm, yazarın iddia ettiğinin tersine, yenilgiye uğramış, tersinden yanlışlanmıştır.

Tek ülkede sosyalizmin kurulamayacağı, komünizmin ilk aşamasına geçilemeyeceği pratik tarafından ispatlanmıştır. Belge, yıkıntının taşlarıdır; yıkılan Marx-Engels-Lenin heykelleridir. Yazarın savunduğu Stalinci Marksizmin teorisi, başarısızlığın ideolojik temelidir.

Yıkıntının nedeninden sorumlu olmayan Marksizm, devrimci Marksizmdir. Tek ülkede sosyalizmin tamamlanamayacağını söyleyen, sosyalizmi sınıfsız toplum olarak gören, dünya devrimine ve enternasyonalizme bağlı olan Marksizmdir. Bu Marksizm daha uygulanmamıştır, dolayısıyla yenilmemiştir. Oysa yazarın savunduğu Marksizm zaten uygulanmıştır ve yenilmiştir.

* * *

Yazar bu toplumlardaki rejimlerin yenilgisine nesnel nedenler bulmaya girişiyor. Teorik nedenlerde yanıldı, bakalım nesnel nedenlerde doğruyu bulabilecek mi?

Yazarın ilk bulduğu nesnel neden şu: Bu ülkeler, en başta Sovyetler Birliği, üretici güçlerin gelişkin olmadığı bir ülkeydi. Üretici güçlerin az gelişmişliğine rağmen sosyalizmi kurdular. Oysa sosyalizm gelişkin üretici güçleri gerektiriyordu; eski toplumun bağrında bu üretici güçlerin olgunlaşması gerekiyordu. Bu olmadığı için “sosyalizm” yıkıldı. Yazar diyor ki: “Gelecek daha yüksek toplumsal formasyonun ekonomik koşullarının, daha önceki toplumun **bağrında** olgunlaşması gerekir...Bu şu anlama gelir: Sosyalizme devrimci geçiş, **kapitalizmin ekonomik ve teknolojik bakımdan en gelişmiş devletlerinde olmalı.**”¹⁹

Yazar şimdi kendi kendisiyle çelişkiye düştü. Sosyalizm gelişkin üretici güçleri gerektiriyorsa -ki gerçekten gerektirir- yıkılan rejimler nasıl “sosyalist toplum” olarak adlandırılabilirler? Demek ki, Stalin’in ve yazarının söylediğinin tersine, bu ülkeler sosyalizme geçmiş olamazlar. Peki, niçin yazar bu toplumları, sosyalizm olarak görmekte direniyor? O halde yazarın saptaması yanlış!

19 a.g.e., s. 124-125.

Yazar, “Ekim devrimi erken bir devrimdi, yapılmamalıydı” demiyor. Eğer böyleyse bu toplumları, kapitalizm ile sosyalizm arasında yer alan geçiş toplumları olarak görmek en bilimsel tutum değil mi?

Yazar bu doğru görüşü ortaya koyacağına, teorik modelden sapmış bir “sosyalizmden” bahsediyor: “Yeni toplumsal düzenin tam da aynı yerde kurulmak zorunda kalması, aynı zamanda devrimci formasyon değişimlerinin **teorik modelinden bir sapmaydı.**”²⁰

Eğer böyleyse, yazarın bu ülkelerde sosyalizmin kurulmadığını söylemesi, kendisine bir tutarlılık sağlardı. Ama o tersini iddia ediyor. “Üretici güçlerin geriliğine rağmen sosyalizm kuruldu” diyor.

Yazar aslında dil ucuyla şunu söylemek istiyor: Bundan sonra devrimler ileri kapitalist ülkelerde yapılmalı (!) Ne yazık ki, devrimler isteklerle olmuyor.

Holz’un çözemediği çelişki şu: Zayıf halkalarda devrimler olursa, sonuç yine yenilgi olacak, eskinin tekrarı olacak. Bunun olmaması için devrimler ileri kapitalist ülkelerde olmalı.

Oysa Marksizmin görüşü şu: Devrimler sınıf çelişkesinin en yoğun olduğu yerlerde olur. Bu ülkeler “zayıf halka” denen az gelişmiş veya orta düzeyde kapitalist ülkeler. Büyük olasılık, bu zayıf halka denilen ülkelerde devrimlerin olmasıdır. Pratik de hep bunu gösteriyor.

O zaman bu ülkeler ne yapmalı?

Marksizm bunun yanıtını veriyor. Zayıf halkalarda gerçekleşen devrimlerin yaşaması, sosyalizme ilerleyebilmesi **dünya devrimine** bağlı. Bu ülkeler kendi ülkelerinde Stalin gibi “sosyalizm”i tamamlamaya çalışmayacaklar; gözlerini dünya devrimine dikecekler. İleri ülkelerde devrimler olması için çalışacaklar. Kurtuluş burada. Lenin öyle yapmıştı; gözünü Alman devrimine dikmişti.

Holz, Stalinci sosyalizm ve enternasyonalizm anlayışıyla yetiştiği için dünya devrimini unutmuş. Herhalde bu yüzden “dünya devrimini” konu ettiği bir bölüm yok. Dünya devrimi fikri, yazarın savunduğu Marksizm içinde yok! Bu rejimlerin yıkılmalarının altındaki en büyük nedenlerden biri, dünya devriminden kopmuş olmaları. Kendi ülkelerinde “sosyalizmi tamamlamaya çalışarak” ulusalcılık, milliyetçilik yapmış olmaları. Enternasyonalizmi çiğnemeleri. Yazar bu gerçeği göremediği için içine düştüğü çelişki bataklığından kurtulamıyor. Şöyle yazabiliyor: “Sovyetler Birliği’nin 2. Dünya

20 a.g.e., s. 125.

Savaşı'nın patlak vermesine kadar ki gelişmesi, sosyalizme geçişe **hiç de uygun olmayan** ekonomik-toplumsal koşullar altında **gerçekleşti.**"²¹

Holz'un çelişkisi burada iyice sırtıyor. Bir kere Stalin 1936'da komünizmin ilk aşamasına (sosyalizme) geçtik, dedi. Hadi bunu geçelim. Eğer koşullar uygun değilse, bu ülkeler nasıl sosyalizme geçiyor? Yazar şunu demek istiyor. Zor da olsa, fedakârca bu ülkeler sosyalizme geçtiler. Yazar bu ülkeleri "sosyalist toplum" yapmakta kararlı (!)

Holz bu ülkeleri sosyalist yaptıktan sonra, ortaya çıkan olumsuzlukları yıkıntının nedeni sayıyor. Üstelik bunu (kusurları) onaylayarak yapıyor.

"Geri ülkede sosyalizme geçildiği için, bürokratik parti aygıtı ortaya çıktı" diyor. Ama bu "bürokratikleşme deformasyon değildir" diyor. "Parti diktatörlüğü, zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüyle eşitlendi" diyor. Böyle olmasaydı "sosyalizm" yıkılırdı, diyor. Kısacası kusurları kabul edip onaylıyor. Holz'ın sözleriyle şöyle:

Böylece, bürokratik parti aygıtının oluşumunun yolu döşendi. Ama bu **bürokratikleşme, bir deformasyon değil**, sosyalist üretim ilişkilerinin ekonomik ve toplumsal bakımdan olgunlaşmamış koşullar altında alacağı ZORUNLU bir biçimdi. Proletarya diktatörlüğü uzun bir dönem boyunca partinin diktatörlüğünden başka bir şey olamazdı...Bunu göze almak istemeyenler, başarılı bir devrimin ardından **sosyalist bir toplum kurma** girişiminden vazgeçmek sorunda kalırlardı. Bunun alternatifi, emperyalist güçlere boyun eğmektir.²²

İnanılmaz bir mantık! Yazarın düşüncelerini sadeleştirelim:

Sovyetler Birliği üretici güçlerin gelişkinliği bakımından sosyalizme geçmeye hazır değildi.

Ama başka yol olmadığı için sosyalizme geçtiler.

Ülke geri olduğu için parti bürokratlaştı.

Ama bu bürokratikleşme zorunluydu.

Bürokratikleşme, deformasyon değildir.

Yoksa sosyalizme geçemezlerdi.

Sosyalizme geçmeselerdi, emperyalizme boyun eğmiş olurlardı.

21 a.g.e., s. 127. Vurgu bizim.

22 a.g.e., s. 127-128. Vurgular bizim.

Devrimci Marksizm

Holz, partinin bürokratikleşmesini bir zorunluluk olarak kabul ediyor. Yazarımız, “kaderci bir determinist” gibi konuşuyor. Partinin Stalinizmin eli altında “bürokratik deformasyon” a uğradığını ve bunun hiç de zorunlu olmadığını göremiyor. Parti içi demokrasiyi çiğneyerek, binlerce komünisti, Ekim Devrimi’nin liderlerini öldürerek bu bürokratikleşmenin sağlandığını göremiyor.

Sovyetler birliği’nin yaşamasının tek alternatifinin, dünya devrimine bağlanması gerektiğini anlamıyor. “Başka alternatif yoktur” dediği yerde, dünya devrimi alternatifinin olduğunu bilincine çıkaramıyor. Dünya devrimi fikri, yazarın bilinçaltında bile yok!

Her şeyden önemlisi, böyle bir rejimin “sosyalizm” olamayacağını bilmiyor. Bildiği Marksizm, Stalinizmden öğrenilmiş bir Marksizm. Yazar, bir de farkında olmadan şunu söylemiş oluyor: Sovyetler Birliği’nin yıkılması kaçınılmazdı!

Yazarın mantığı başka bir yere varamaz. Kör determinizm (gerekiricilik) başka sonuca erişemez. Oysa dünya devrimine bağlanmış bir Sovyetler Birliği için yıkılış kaçınılmaz değildi. Stalin’in enternasyonalizmi çiğneyen milliyetçi yolundan dönülseydi, yıkılma kaçınılmaz değildi.

* * *

Yazar, böyle bir rejimi “sosyalist” yaptıktan sonra artık her şeyi (Stalin’in yaptığı zorla kolektifleştirmeyi, ona muhalefet eden Bolşevik kadroların yok edilmesini vb.) savunabilir. Holz bu çizgide yürüyerek diyor ki: “Tarımın kolektifleştirilmesi...parti aygıtının diktatörlüğü altında muazzam bir hızla gerçekleşti. Bu yapılanlar büyük bir fedakârlık istiyordu, **her türlü muhalefetin acımasızca bastırılması gerekiyordu**, ama bunlar sayesinde geniş **yığınların yaşam standartları** ve sosyal güvenceleri ciddi ölçüde iyileştirildi.”²³

Yazar milyonlarca köylünün öldürülmesini onaylıyor. Her türlü muhalefet derken, partideki muhalefeti de kastediyor. Onların da bastırılmasını, öldürülmelerini destekliyor. Stalin’e muhalefet eden komünistlerin yok edilmesini destekliyor. İşte, kurulduğu söylenen “sosyalizm” böyle bir sosyalizm!

* * *

Holz’un saydığı “zorunluluklar”ın hepsi Stalin zamanında oluyor. Bu zo-

23 a.g.e., s. 128.

runlulukları meziyet olarak kabul ettiği için eleştirmiyor. Zaten yazarımız “bozulma”nın Kruşçev zamanında başladığını söylememiş miydi? Oraya gelmeden önce, yıkılışın nedenini Stalinizmde gören bizim gibi devrimci Marksistleri de eleştirmeyi ihmal etmiyor: “Sovyet sisteminin son yirmi yılındaki çürümesinin nedenlerinin **Stalin dönemine bağlanması...** Stalinizm travmasının bir parçasıdır. Oysa Stalin’in arkaya bıraktığı **iddia edilen hataları** onun ölümünden sonraki 35 yıl içinde düzeltilebilirdi.”²⁴

Yazarın kendisinin “Stalinizmin Hataları” olarak kabul ettiği bir şey yok! Bunlar sadece “iddia”! Yazar şunu demek istiyor: 1956’da Kruşçev Stalini eleştirdi. Peki, niçin o ve ondan sonra gelenler bu hataları düzeltmedi?

Kruşçev ve ondan sonra gelenler, Stalin’in oluşturduğu parti-devlet yapısını eleştirdi mi? Stalin’le ideolojik olarak hesaplaştı mı? Kruşçev ve devamcıları Stalin’in baskılarını-terörünü eleştirdiler. Onların Stalin’in kurduğu bürokratik yozlaşmış aygıtlardan bir şikayetleri yoktu. Onlar da dejenere olmuş bürokrasiye dahildi. Bu yüzden onlar “neo-Stalinci” idi. Kaldı ki, onların düzeltip düzeltmemelerinden bağımsız olarak, yazarın 30 yıllık Stalin iktidarının hesabını vermesi gerekmez mi? Neo-Stalincilerin hataları, Stalin’in suçlarını örter mi?

Stalin iktidarının hatalarını “zorunluluktaki, başka çare yoktu” diye yücelten yazar, aynı sakat mantığını kullanarak Kruşçev ve devamcılarının yaptıklarını da bir “zorunluluktaki, başka bir çare yoktu” diye düşünebilirdi. Holz bu determinist mantığını sadece Stalin dönemi için kullanıyor. Neo-Stalincilere haksızlık yapıyor. Üstelik partide “eleştiri-özeleştiri” körelti, diyor. Peki, kimin zamanında başladı bu? Stalin zamanında başladı, Kruşçev ve devamcıları bu geleneği sürdürdü.

* * *

Yazarımızda gizli Stalin savunusu öyle bir düzeyde ki, Stalin’in son zamanlarında bürokrasinin “küçüldüğünden” bahsediyor: “Stalin’in yaşamının son döneminde dikkatli bir şekilde **bürokrasiyi küçültmeye başladığını** gösterdim.”²⁵

Yazarın önce Stalin’in bürokrasiyi nasıl büyüttüğünü göstermesi gerekirdi. Bürokrasiye nasıl ayrıcalıklar tanıdığını belirtmesi gerekirdi.

Stalin dönemi ve sonrasında, Lenin zamanında başlamış olan devletin

24 a.g.e., s. 154.

25 a.g.e., s. 152.

bürokratik yozlaşması sınırsız bir biçimde genişledi. Lenin zamanındaki bürokratik çarpıklıklar bir sisteme dönüştü. Stalin, Lenin'in geçici olarak başvurduğu, üstelik bunu halka açıkladığı geri önlemleri kaldırmak bir yana, bürokrasi lehine geliştirdi. Ücret makasını daha da açtı. Sadece yöneticilerin alışveriş yapabildiği özel dükkanlar Stalin zamanında açıldı. Tüketim ürünlerinden aslan payını bürokrasi alır oldu. Lenin, politbüro ve yüksek hükümet görevlileri dahil komünist parti üyelerinin, nitelikli bir işçiden daha fazla ücret almalarını yasaklayan "parti azamisi" kararını aldırılmıştı. Stalin zamanında bu karar unutulup gitti. Bürokrasi Stalin zamanında kanlandı. Devlet aparatı içinde bürokrasi gittikçe büyüdü.

Komünist Partisi içinde de bürokrasi güçlendi:

Komünist Partisi'ndeki tam zamanlı memurlar aygıtı 1919'da sadece 700'den 1922'de 15.300'e ve birkaç yıl sonra 100.000'den fazlaya sıçradı. Başlangıçtaki 700 kişi üyelerce seçilirken, 15.300 kişi merkez tarafından atanıyordu ve sadakat ve iş güvencelerini parti sekreterliğine ve onun genel sekreteri Y. V. Stalin'e borçlu bir müşteri yapısına dönüştürülmüşlerdi. Parti azamisi ilkesini yasaları çiğneyerek ihlal eden Stalin, toplam ücretleri 1923-24'te ortalama işçi ücretinin on katına varan aygıt üyelerine, hiyerarşik biçimde farklılaşmış parasal ve parasal olmayan avantajlar dağıtmaya başladı. Otuzlu yıllardan itibaren, bu maddi ayrıcalıklar devasa bir çapta kurumlaştırıldı: şişkin gelirler, özel mağazalar, hafta sonu dinlenme evleri (daçalar), hastanelerde özel odalar, harika çocuklar için okullar şeklinde kamufle edilen özel eğitim, yabancı ülkelere gezi yapma hakkı, vs.²⁶

* * *

Holz, Kruşçev'le birlikte başlayan bozulmayı analiz ediyor. Söyledikleri çok ciddi şeyler değil. Spekülatif akıl yürütmelerde bulunuyor. Kısaca özetlersek: Kruşçev tüketim özentisini artırdı. Halka, Batı'daki tüketime yetişme sözü verdi. Batıyla, tüketim düzeyinde yarışmaya çalıştı. XX. Kongre üretici güçlerin gelişimine öncelik vermekten vazgeçti. Sosyalist ahlak deforme oldu. Demokrasi işlemez oldu (Sanki Stalin zamanında proletarya demokrasisi öldürülmemiş gibi konuşuyor yazar).

Kruşçev'in ideolojik-politik yanlışlarını irdeleme zahmetine katlanmamış Holz. Kruşçev'in düzgün işleyen hangi parti yapısını, hangi devleti, nasıl bozduğunu gösteremiyor yazar. Çünkü, Stalin'in kurduğu yapı aynen devam ediyor. Sadece bürokrasinin liderleri değişmiş, o kadar!

²⁶ Ernest Mandel, *İktidar ve Para*, s. 100-101.

Kruşçev de Stalin kadar sosyalizmi savunuyor. Hem de Stalinci anlayıştaki sosyalizmi. Kruşçev de (tıpkı Stalin gibi) bürokrasinin çıkarını koruyor. Stalin, milliyetçi. Kruşçev de öyle. İkisi de dünya devrimini savunmuyor. İkisi de enternasyonalizm yerine, Sovyet ulusal çıkarını koymuş. Tek farklılık, Kruşçev Stalinizmi ideolojik olarak varması gereken yere vardiıyor. Tek ülkede komünizmin olabileceğini, “halkın devleti” zırvası ile birleştiriyor. Bir de hayal dünyasında yaşadığı için 1980’lerde Sovyetler’de komünizmin kurulabileceğini söylüyor.

Sonuç

Stalin’den sonra başa gelen Kruşçev ve Brejnev, Stalinizmin baskı ve terörünü eleştirmelerine rağmen, teorik görüşler ve pratik uygulamalar bakımından Stalinizmden kopamamışlardır. Neo-Stalinistler olarak değerlendirilmelidir. Onlar da Stalin gibi “tek ülkede sosyalizmin tamamlanabileceğine” inananlardır. Stalin gibi, dünya devriminin çıkarını değil, kendi uluslarının çıkarını en başa koymuşlardır. Korudukları ve savundukları sistem, Stalin’in kurduğu sistemdir. Onların yaptıkları ülke içi reformların hiçbirisi bu Stalinci yapıyı, sistemi değiştirmeyi hedeflememiştir. Parti içi demokrasi ve toplumda işçi demokrasisi işletilmemiş, Stalinci gelenek korunmuştur.

Holz’un *Sosyalizmin Yenilgisi ve Geleceği*, “sosyalizm” olarak isimlendirdiği ülkelerin niçin yıkıldığına yanıt vermeyen bir kitaptır.

Gizli biçimde Stalinizmin öğrettiği Marksizmi savunmaktadır. Yıkıntının başlatıcısı olarak gördüğü Kruşçev’i bile bilimsel gözle eleştiremeyen bir kitaptır.

İnsan bu kitabı okuyup bitirdiği zaman, Sovyetler Birliği hâlâ yıkılmamış gibi bir hisse kapılıyor.

Zamanı olan okuyucu için Stalinizmin mantığına örnek olarak bu kitabın okunmasını tavsiye edebilirim. Ama sadece o kadar!